Nr 2 - 2017

Nannestad Historielag

MEDLEMSNYTT SKOKLA

Nannestad Meieri.

Etablert i 1864 og bygningen ble antakelig reist som en egen meieribygning.
Les mer i artikkelen i bladet.

Lederen:

Nannestad Historielag

Nå har høsten kommet og med stor aktivitet i Nannestad Historielag. Skuronnfestivalen, markeringen av Luther er stikkord på noen av aktivitetene. (Se også artikkelen til Villy, side 12.)

I tillegg vil vi nå fortsette arbeide med gjenstandsregistreringen på museet. Vi har også satt i gang en registrering og katalogisering av det store bildemateriale vi har. Og vi planlegger mer digitalisering av det unike kildemateriale som finnes. Ombygging av arkivrommet på kontoret i museet kommer i gang utover høsten.

Alt i alt er det stor aktivitet av mange medlemmer. Det er alltid behov for flere til å engasjere seg, enten det er i slektsforskning eller noen av de andre aktivitetene vi har Jeg oppfordrer dere igjen til å ta med en venn, en bekjent eller en nabo på medlemsmøtene, slik at de kan bli kjent med oss og ikke minst med våre dyktige foredragsholdere. Torsdagene med slekt i fokus er jeg sikker på mange, som jeg, vil ha stor interesse av å bli med på. Ikke minst er dette kjempehyggelige kvelder som flere burde være med på. Etter hvert vil det også komme innføringskurs i slektsforskning. Jeg er sikker på at det er mange som er interessert i dette og mange som har god kunnskap om slekta. Så jeg bare oppfordrer dere til å komme på torsdager i partallsukene. Da er det alltid flere av oss tilstede.

Medlemsmøte i oktober med Bosse, Jeg arbeider med å få foredragsholder til November møtet og i desember tar medlemmene en tur til Eik, som i fjor. Så når kveldene nå blir mørkere, er det bare å komme til hyggelige treff med Nannestad Historielag.

Roy Carlsen Leder
Nannestad Historielag

Styre.

Roy Carlsen	Leder	rocarls@online.no	tlf: 928 93 712
Villy Ruud	Nestleder	vi-ruu@online.no	tlf: 911 68 671
Ruth Thomter	Sekretær	ruth.tomter@gmail.com	tlf: 926 72 657
Cato Sand	Kasserer	c-sand@online.no	tlf: 615 38 967
Kjell Berglund	Web	kjberglu@online.no	tlf: 950 39 101

Vararepresentanter: Ole Johan Røtterud – Astrid Ringnes – Liv Stokstad

Redaktør: Svein Monsen sveinlmm@gmail.com tlf: 905 52 747
Skokla-redaksjonen: Villy Ruud – vi-ruu@online.no tlf: 911 68 671
Unni Breen Vinge un-b-vi@online.no tlf: 971 71 700

Endringer i programmet kunngjøres på våre hjemmesider.
www.nannestad-historielag.org
Eller oppslag i Biblioteket – Servicekontor.

VANNVEIEN - KRINGLERDALEN

Ca 500m vest for Bjørke har Leira et større fall som gjennom flere hundre år har blitt utnyttet i vannkraftsammenheng. Grunnen på østsida av elva har hørt inn under Skjennum og på vestsida til Kringler, dette har gitt navnene Skjennumsdalen og Kringlerdalen.

Kringler har fra middelalderen vært delt i flere bruk. Søndre Kringler ligger i nabosoknet, mens Hokringler, Østre og Vestre Kringler ligger i Bjørke sokn og har tunområdene ved siden av hverandre på hver sin rundaktige haug. Disse tuna har en dominerende plass i landskapet ved at de ligger noe høyere enn andre nærliggende garder. Kringlerdalen ligger på ei flate nede ved elva.

Kringlerdalen hørte, før den ble skilt ut som selvstendig bruk på 1600 tallet, inn under Østgarden Kringler og hadde alt da både sag og kvern. Sagdrifta ble avdømt med sagbruks privilegene på 1600 tallet. Siste saga ble satt opp rundt århundreskiftet og var i drift fram til ca 1920. På slutten av 1930 tallet ble den rev

Kringlerdalen hadde sannsynlig bare ei gardskvern fram til slutten av 1600 tallet, da det ble bygd et møllebruk. Den siste møllebygningen kom opp på 1800 tallet. Dette må ha vært en høy bygning der de to underste etasjene var av steinmur. Mølla blei trolig lagt ned på 1920-30 tallet. I dag står de store steinmurene etter mølla, sammen med ruinene etter sagbruket, som minne om den flere hundre års aktiviteten i Kringlerdalen. Meieriet ble bygget i 1871 og holdt på til slutten av 1950 åra. Det førte til daglig kontakt mellom gårdene i området. Det blei skåret is på elva til bruk i meieriet, og i Fløterhytta tok fløterne seg en hvil etter harde tak i elva. Her ble det også drevet landhandel på tre ulike steder i perioden 1875- 1950 åra. Kringstad, 1900-1920, Lie, 1875-1939, Vattendal, 1939- 1950 åra. Luteriet ble drevet av et aksjeselskap, bestående av bøndene som brukte det. Driften har pågått siden 1930 årene.

AVLATSHANDEL

I middelalderen kunne botsøvelsene være meget strenge, men de ble etter hvert mulig å erstatte med pengegaver til kirken. Dette utartet i senmiddelalderen til avlatshandel hvor ettergivelse av synd ble en salgsvare som erstattet både anger og bot. Avlatshandel ble utført av profesjonelle selgere, som spredte forestillingen om at man ved avlat kunne kjøpe seg fri, ikke bare fra botsøvelser, men også fra skjærsildens lidelser. De åpenbare misbruk av avlat var foranledningen til Martin Luthers 95 teser i 1517, og ble dermed en av årsakene til reformasjonen. Avlatshandel ble forbudt av pave Pius 5 i 1567.

Sigfri med Guds nåde biskop i Oslo sender alle den hellige kirkens barn, som kommer til å lese eller høre dette brev, sin hilsen. Ettersom de troendes bønner i særlig grad bør oppmuntres til å fremme gudsdyrkelsen og sjelenes forbedring først og fremst ved formaninger og avlats begunstiger, har vi av den allmektige Guds nåde i tillit til hans hellige apostler Peter og Pauli fullmakt og den hellige martyr Hallvards gode gjerninger besluttet:

ET LOKALT AVLATSBREV.

Alle de angrende syndere som besøker den meget hellige kirke i Nannestad, innviet til døperen Johannes, på alle festdager og på innvielsesdagen til denne kirken og på dagene til Herrens fødsel omskjæring, åpenbarelse, påske, himmelfart, pinse, trefoldighet, Laurentius, Mikaelis og Allehelgensdag og på jomfru Marias høg-tider og begge messer for det hellige kors og for salige Olav, ettergir vi i Herren 40 dager av deres bøter og straffer når de forretter sin andakt der i kirken hvert år på nevnte dager og som rekker den samme kirken en hjelpende hand. All annen avlat som er tilstått den samme kirken av biskoper i Norges rike, bekrefter vi herved med all den makt som er forlent oss av Gud. Gitt i Oslo kirke under vårt segl i det Herrens år ,1355 den 28.mars.

I SMIA HOS`N ERLING- det var der det skjedde!!

Lenge sto tia stille. I skau å jorder jobbe hest å kar, langs vega skrangle i ny å ne en enslengt hesteskyss. I så mange slags doning gikk ferda, å langt mer enn i dag kunne en på ridestællet kjenne følk, au den som itno doning åtte!

Stoppestea var itte ve gatekjøkken, bensinstasjoner ell pølsebuer. «Drive in» den gong var dei grå smiene i vegkanten. Her hutre hest å kar seg gjønnom vinterdagen. Ellers dårme dom i solveggen frå klangen ta ambolten i varme sommerdaer. Itno vælutstyrt delelager vente en havarert doning. Skjebnen hvilte i smeens hender, me kløkt å handlag tel hestens fottøy.

På Kopprusmon hadde vi vælas beste lekeområde og hår dag saug vi tel oss inntrykk å læring frå det som skjedde. Rett over grusvegen dreiv`n Erling å smidde. I blå arbesdress, båtlue å vernebriller, ston over essa å værde et langt jønnstykkje. Han passe på at det var nok køl oppi og godt med luft under. Med stø å varsom hand, snudd`n emne, drog det ut å la det på ambolten. Me dæn vesle sleggehammarn fekk jønnet etter hvert den ønska forma, alt tel sitt behov. Erling sto litt å såg, slog to frislag på ambolten, å ga jønnet non ekstra slag, akkurat der det skulle. Mest omtanke fekk nok hesteskoa. Da brukt`n ei hotång tel å holde skon med. Innimellom dytten`n ner i gløra, det gnistre fint i overflata da`n trakk sko`n ut att.

Foto: Villy Ruud

Så laen`n på amboltflata, banke litt over sømhøla, snudd`n på høgkant me hottånga og ga`n et ekstra slag på sia for å få den rektie forma.
Vinterskoa sku ha ekstra brodder foran, å her mått`n smi inn noen breiere søm.
Erling var au en eminent hovslager. Hesten sto bittin i det ytre rommet, ell «garasjen». Her lukte det en blanding ta hestemøkk og svidde håver, å gølve var slitt ner ta mye tråkk å hardt arbe.
Erling var vant ta hester ta alle slag, å kjente fort lynne ta hesten. Han hadde trekassa ved sia ta seg, sånn atn kunne nå reskapen uten å ta ner beine tel hesten for ofte. Detta gjorde nok arbe lettere.
Han måtte jo stå litt bøgd under hestemagan, så det var nok itte den beste arbesstillingen.

Fyst skrapan hova reine for is, grus å aent som satt fast, Då brukn et bøgd skrapejern. Så tokn fram den vesle håvkniven å gummiklubba, skava ta hova under foten å gjorde klart for målinga ta skon. Han måtte jo veta ån sku spikre hen, så han brukte en varm en tel å setta merke. Da vissten hen han skulle skjæra mer ta hoven.
Skon vart avkjølt å håldt på plass under foten. Det sku ei sterk å stø hand tel for å banke inn sømmen, å holde skon attpå. Erling brukte en litt lettere søm hammar, slo firkantsømmen med sikker hand gjennom hoven. Den kom ut på sia , så bruktn hammarn silengs for å bøye sømmen oppatt. Så bleien klypt av å neid inn med et lite reskap, nitjern hette det.. Etterpå filten ner ytterst.

Tel slutt tokn raspa å javne inntel skon. Arbe blei avslutte me atn sputte i handa å gnei det rundt hoven. Etterpå måtten jo se åssen hesten oppførde seg med nye skor å brådder, den jorde noen volter på smiplassen, ån Erling var fornøgd.

Ten Erling kom følk med biler el vogner som skulle repareres, det gikk an den gongen! Inni smia hadd`n deler å ting ta alle slag, og i essa kunnen jo smi sammen det ekstra han trengte. På vegghyller ute og inne var det flattjern, rundtjern å plater, alt frå stål tel aluminium. Rør ta kobber, messing og jern fantes au.

Foto: Svein Monsen

Foto: Svein Monsen

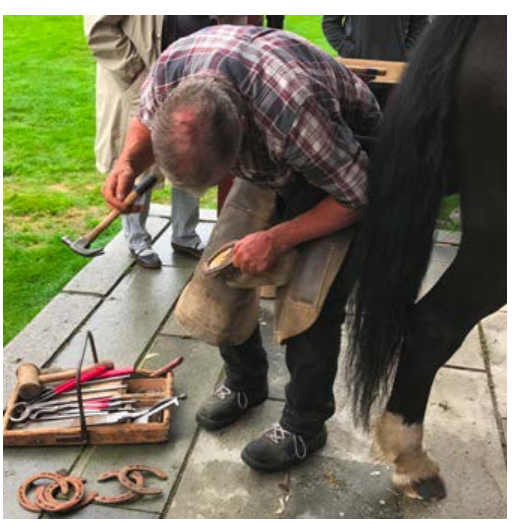

Foto: Svein Monsen

Gamlevegen» over Asakskogen

Skal du fra Maura i Nannestad til Grua på Hadeland kan du i dag kjøre på et kvarter på ny, fin E16 over åsen. Den avløste Gamle Hadelandsveg over Skjerva i Lunner, bygget på 1930-tallet. Men den eldste veien over «Asakskogen», som tidligere var navnet på hele skogstrekningen mellom Bjørke og Oppdalen i Lunner, har ligget der så lenge det har eksistert bosetning på begge sider av åsen. Kanskje er den et par tusen år gammel.

Foto: Brynjulf Præsthus

Den eldste skriftlige beretning vi har om ferdsel her, er i Håkon Håkonssons saga, hvor det fortelles at kongen i 1225 sendte en del av hæren sin over «Åsaskog» på jakt etter det som ble kalt «ribbunger», en av mange opprørsflokker under borgerkrigene i Norge. I nærmere 600 år dro hadelendinger denne veien til Eidsivatinget, det gamle lovtinget på Eidsvoll. Da Gardermoen ble ekserserplass utover på 1700-tallet måtte Dragonkompaniet på Hadeland ta seg over åsen til øvelser hver sommer, en reise som kunne være «..en Skræk og virkelig en Byrde der utfordrer 4 Dage paa Henmarchen og maaske den 5te derefter for at udhvile Hæstene..»

Men først og fremst var den gamle veien brukt av folk til og fra gardene og plassene på «Asakskogen», til hogst i almenningen, tjærebrenning, jakt og fiske. Den eldste ridestien gikk forbi Hellerensteinen, som ble delemerke mellom Romerike og Hadeland. Bjørsokninger og nannestadsokninger betalte «skogskatt» allerede på 1300- tallet for å holde veien åpen inn til «Surke å», og det ble gjennom århundrene nedlagt mye arbeid for å utbedre veien fra begge sider av åsen.

Veien går fra Maura over Vålaugsmoen og forbi plassene Asakskogen og Helleren, som trolig var garder allerede før Svartedauen (1350). Deretter krysser den fylkesgrensa og går over plassen Surka, rundt nordenden av Avalsjøen og forbi Morstadsætra, før den bratt tar seg ned åsen til Håkenstad i Oppdalen. Her kom den inn på «almannaveien» fra Oslo gjennom Hakadal.

Mange deler av veien er fin å bruke som tursti. Vandringer her kan eventuelt kombineres med bil langs Gamle Hadelandsveg, slik at strekningene som gåes, ikke blir for lange.
Jeg har laget et hefte om veien og historier rundt den. Heftet er på 60 sider med bilder og kart og er i A5-format, slik at det lett får plass i sekken. Ev. bestilling kan gjøres til:

Brynjulf Prøsthus

E-post: praesthu@online.no
SMS: +47 975 30 147

NANNESTAD MEIERI

Dette bildet er trolig blitt avfotografert engang i 1920 åra. Bildet ble funnet på Meieriinstituttet ved Norges Landbruksskole på Ås. Laake Meieri ble etablert i 1864 og bygningen ble antakelig reist som en egen meieribygning. Den sto på «Søgarn Laakes grunn, derav navnet. I 1875 var Jacob Hiestand fra Zurich i Sveits meierimester og forpakter av meieriet, og det er vel sannsynlig at det er han som står i døråpningen

Av de 11 meieriene i Akershus, er det bare de i Nannestad som lager smør og ost i stor målestokk. I 1921 kom Jacob Sørgjerd, trønder og meirist med fele. Med sin kone Maria drev de her til 1936/37. Da ble meieriet «nedlagt», og gikk over til kun melkemottak.

Martin Slemdal var meieribestyrer ca 1941-60 og hadde leilighet i 2.etasje. I 1883 ble driftsselskapet Nannestad Aktiemeieri registrert i handelsregisteret i Eidsvoll, og dette selskapet drev meieriet frem til virksomheten opphørte i slutten av 1960 åra. I 1974 ble Nannestad Aktiemeieri slettet fra handelsregisteret og bygninger og andre aktiva overført til Nannestad Innkjøpslag A/L. Det opprinnelige huset er påbygd flere ganger, tømmerveggene er panelt, inngangen utvidet. En stor meierihall østover ble også påbygd.

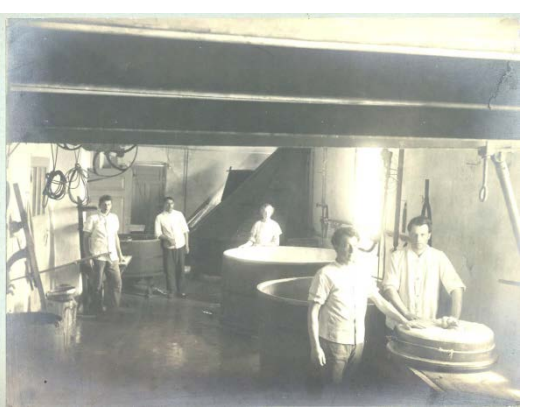

Fra ysteriet, fotograf ukjent.

Alle bilder på denne siden.
Tillhører:
Nannestad Historielag

Bygdetinget på 1700-tallet

Tingbøkene er gode kilder til fortida, og gir mange og detaljerte skildringer av små og store hendelser. Tingbokrekka for Nannestad er nesten ubrutt fra slutten av 1600- tallet, og gir innblikk i hva som foregikk på tinget. Men ikke bare det, i tingbøkene er det også beskrivelser av kirkene, takstforretninger, odelssaker og mye mer. Alle tingbøkene for Øvre Romerike ligger på Digitalarkivet i skannet utgave.

Det er et «men», og det er at de er skrevet med gotisk håndskrift og den må læres først. Imidlertid er ikke det umulig, og når man først behersker denne skriften har man tilgang på uuttømmelig kilder. En god plass å begynne er Knut Johannesens lærebok i gotisk håndskrift, «Den glemte skriften», ISBN 978-82-15-00202-6. Universitetet i Bergen har også nettbasert selvstudium der du kan løse oppgaver hjemme.

Tingbøkene inneholder altså referater fra bygdetingene der store og små saker ble avgjort, der eiendomshandler og lån ble tinglyst og der skattene ble krevet inn av fogden. Det var lensmannen som sørget for å innkalle bygdefolk til tinget på vegne av fogden. Lensmannen var fogdens assistent i bygda og sørget også for innkreving bøter, innkalling av vitner og parter i de sakene som skulle opp på tinget. av Kunngjøring om tinget ble varslet på kirkebakken eller ved at det ble sendt rundt budstikke.

Det ble holdt tre ordinære ting hvert år, og datoene var bestemt i tingtavla som var et tillegg til lovboka. I Nannestad var vårtinget 5. mars, sommertinget 29. juni og høsttinget 7. november. Datoene var tilpasset de andre bygdene i sorenskriveriet, Odal, Nes, Gjerdrum, Ullensaker og Eidsvoll. I tillegg kom spesielle tingsamlinger som tiendeting, besiktigelser og ekstrating som behandlet straffesaker.

Sorenskriveren var dommer og førte protokollen. Tingbøkene er disse protokollene, og det var bestemt i loven at de skulle føres der og da og ikke på løse lapper for senere å bli ført inn i tingboka. Det er flere tegn på at dette ble gjort samvittighetsfullt, blant annet at vi kan se at skriften skifter når dommeren erstattes med settedommer i enkelte saker. Dommeren skulle dømme etter loven og etter reskripter, forordninger og plakater som kongen hadde sendt ut. I 1770 foreslo sorenskriveren på tiendetingene i sorenskriveriet at det skulle kjøpes inn lovbok og samlinger av forordninger, reskripter og plakater som skulle være tilgjengelig for allmuen på lensmannsgården.

Ved siden av sorenskriveren satt det åtte bønder som lagrettemenn. Lagrettemennene var de som dømte på tinget fra gammelt av, og det å være lagrettemann var en betydelig posisjon i bygdesamfunnet. I 1591 ble sorenskriverembetet etablert som en hjelp for lagrettemennene som opplevde at sakene ble mer og mer kompliserte og det ble vanskeligere å felle dommer. I 1634 ble sorenskriveren meddommer og fra 1687 og Christian den femtes Norske Lov enedommer på tinget. Lagrettemennene skulle skifte hvert år, og rullere etter matrikkelen. De var etter dette meddommere i saker som gjaldt liv, ære og eiendom, og rollen deres var redusert til rettsvitner i alle andre saker.

På tinget var det gjerne prokuratorer som foredro og førte sakene, og på 1700-tallet var prokuratorene en etablert profesjon, en forløper for dagens advokater. Prokuratorene hadde ikke udelt godt rykte, for med sin kunnskap til loven kunne de både manipulere og trenere saker slik at de kunne øke sine egne inntekter på bekostning av de de førte sakene for.

Tingstua var oftest på lensmannsgården. I Nannestad var tinget fra 1698 på Nordby i Holter, deretter på Vestby i Nannestad og så på Låke helt til lensmann Gulbrand Engebretsen døde i 1773. Det var trolig ikke noen egen tingstue og uten at vi kan si det sikkert, ble tinget trolig holdt i salen eller storstua på gården. Det betyr selvsagt at ikke alle kunne være inne i tingstua samtidig, så folk samlet seg på gården og ventet ute til deres sak skulle opp. Hvor mange møtte opp på tinget? Det er umulig å si, men dette var trolig en begivenhet som samlet mye folk i bygdesamfunnet. Jeg skal i senere artikler komme tilbake til enkeltsaker fra tingbøkene.

Den siste Løten i 1876

Den siste offentlige henrettelsen i Norge, skjedde i Løten 25. februar i 1876. Kristoffer Nilsen Svartbækken Grindalen fra Elverum, eller bare Svartbækken, hadde vært fengslet i mange år. Han var på frifot da han myrdet 19 år gamle Even Nilsen Dæhlin fra Stange.

– Den moderne tid var kommet, og før henrettelsen skulle skje, ble det behørig annonsert i avisene i Kristiania, sier Sandberg. 2500 tilskuere samlet seg på stedet. Men de lokale myndighetene ville ikke at prostituerte fra hovedstaden skulle være til stede.

– De såkalte «offentlige fruentimmere» kunne komme i affekt ved halshoggingen og fikk derfor ikke komme, sier Sandberg.

Det gikk mange sagn og historier om Svartbækken, og det ble til og med lagd tegneserie om forbryteren, som var 71 år da han ble henrettet.

 Kilde: NRK

GAMLE GLIMT.

Historielaget mottar mange gamle bilder som gjemmer mye lokalhistorie, og dette flotte stedet og bygninger har også sin. For å nøste tråder og fakta, er det ofte et tidkrevende arbeid å finne ut noe om motivet, jo eldre, desto vanskeligere. Tilleggsopplysninger mottas med takk, og dersom det er fakta feil, tar vi også det positivt.

MOEN PENSJONAT

Ligger på Røtterudmoen, men er i dag oppgradert. Gulbrand Olsen Langerud kjøpte Røtterudsmoen i 1924, og pensjonatet er vel bygget ca 1926. Sommergjestene brukte huset til venstre, mens familien selv bodde i det andre . Det var ofte de samme familiene som kom igjen år etter år. Det var en god del slike private pensjonater. Dette ble nedlagt i 1936-37.

Etter krigen fikk eiendommen en ny funksjon. Emma Hjort startet pleie og behandling for psykisk utviklingshemmede, spesielt voksne damer. I jula 1949 kom Julie Berghornes og dattera Ragnhild hit som pleiere. Julie hadde utdannelse fra Ullevål Sykehus. Stedet fikk navnet Steinmo behandlingshjem. Oslo kommune kjøpte plasser her. Julie var pleier fram til 1975, Ragnhild fortsatte i 10 år til.

Returadresse:
Nannestad Historielag
Postboks 36
2036 Maura

TIL ALLE SOM LESER SKOKLA.

Det har vært stor aktivitet i Historielaget, både i vår, sommer og hittil i høst. Håper mange av dere har tatt del i dette.

Boka «Gamlevegen over Asakskogen» ble presentert av Brynjulf Præsthus på en levende og engasjerende måte, og ble grunnlag for spørsmål og ettertanke.

Skoklefallsdagen ble behørig markert 3.juni, og da var vi også i gang med restaurering av vinduer på Sø- Kringler. Utover sommeren ble også gangen jekket opp og fikk etter hvert sitt opprinnelige preg. Hyggelig stemning med rømmegrøt, omvisning med eier Kåre Homble og dialektquiz.

Høsten startet med «Skuronnfestivalen»,8- 9.september, der laget var delaktig i en utstilling på museet. «Arbeidshesten» og «Skuronna» blei presentert i bilder, avisartikler, gjenstander, og quiz i museet. Det var stor aktivitet og godt besøkt.

Limaspillet er ferdig, men 12.okt. vil Bosse Tangen fortelle om Klosteret ved Lima som ble grunnlaget for forestillingen.

I oktober er det Luther- jubileet og reformasjonen som har fokus. Historielaget setter opp en lokal utstilling, som viser litt om eiendomsforhold, folketall, navnebruk, kirkeinventar, og den første protestantiske presten, m.m

Gjenstanden på bildet ble funnet ved Holtodden i Hurdalssjøen.

Hva er nå dette?

Svar sendes: SMS og Telefon: 911 68 671
E- post: vi-ruu@online.no

Med vennlig hilsen
Nannestad Historielag
Roy Carlsen: Leder

Adr.: Gamle Hadelandsvei 125,
2032Maura

rocarls@online.no